

10358

POLITICKÉ VEDY

History
International
Affairs
Policy

časopis pre
politológiu
najnovšie dejiny
medzinárodné vzťahy

1-2/2008

Ročník XI.

ADRESA REDAKCIE:

Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB
 Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
 tel. (048) 4154 408, fax. 4152 432
 e-mail: politicke.vedy@umb.sk

REDAKČNÝ KRUH:

Klaudia Franková
klaudia.frankova@umb.sk
 Martin Trubiansky
martin.trubiansky@umb.sk

OBSAH**ŠTÚDIE**

Briška František: Človek a spoločnosť v ére globalizácie	7
Ondria Peter: Príčiny rozhodovania voličov v dvojstranických a multistranických politických systémoch	57
Horemuž Martin: Ruský vojensko-priemyselný komplex, jeho miesto a úloha v politickom systéme Ruskej federácie.....	76
Weiss Peter: K vymedzeniu kategórií pozícia a rola štátu v medzinárodných vzťahoch.....	103

DISKUSIA

Kotulič Rastislav: Neoklasický model ekonomického rastu a jeho vplyv na ekonomický a sociálny rozvoj regiónu v poznatkovej ekonomike.....	127
Kazanský Rastislav: Návrat slávnych eminencií ...	137
Abrahám Josef: Clusters and their promotion tools.....	149
Volner Štefan: Teoreticko-metodologické problémy výskumu konfliktov.....	163

RECENZIE

Koper Ján: Členstvo SR v EÚ a ekonomické a sociálne dôsledky konvergenčných procesov.....	181
Čajka Peter: Svetové hospodárstvo vo svetle globalizácie	187

KOTULIČ, R.: Priame zahraničné investície do hospodárstva SR podľa regionálnej diferenciácie a ich trendová analýza. In: Zborník vedeckých štúdií z výskumného grantu VEGA č. 1/8051/01 – Dimenzie a faktory regionálneho rozvoja. Prešov 2003

KOZIÁK, T.: Lisabonská stratégia na Slovensku alebo Slovensko na ceste k znalostnej ekonomike? In: MAŇKA, V., GBÚROVÁ, M. (eds.): Európska únia a Slovensko na ceste k vedomostnej spoločnosti. Friedrich Ebert Stiftung, 2006

RIEVAJOVÁ, E.: Migrácia pracovnej sily zo SR, príčiny a dopady. In: Práca a sociálna politika. Výskumný ústav práce, sociálnych vecí a rodiny. Bratislava 2001

SLÁVIK, Š. – BLŠTÁKOVÁ J. – HUDÁKOVÁ, I.: Konkurenčná výhoda malých a stredných podnikov. In: Konkurenceschopnosť podnikov v podmienkach globalizácie. Vydavateľstvo Ethics, Ostrava 2005

NÁVRAT SIVÝCH EMINENCIÍ

RASTISLAV KAZANSKÝ*

UVOD

Termín sivá (šedá) eminencia sa v politike prvýkrát spomína v súvislosti s osobami vplyvných kardinálov vo Francúzsku (**Richelieu, Mazarin**) v 17. storočí, ktorí *de facto* riadili politiku Francúzskeho kráľovstva a určovali vývoj svetovej diplomacie. Uviedli do dejín to, čo dnes označujeme ako pôsobenie sivých eminencií. Je ťažké presne definovať tento pojem, ale vysvetlenie je eufemické možno ho nájsť v tom zmysle, že sivá farba označuje tieň. Sivá eminencia tak spájala oficiálny titul, oslovenie kardinála spolu s označením tieňa. Spomínaný kardináli nikdy nestáli v popredí, ale vždy v úzadí francúzskeho trónu. Nikdy sa nestali oficiálnymi signatármi dohôd, ale boli ich tvorcami a hlavnými „kormidelníkmi“ zahraničnej politiky krajiny. Neskôr našli svojich ďalších nasledovníkov nielen vo Francúzsku, ale aj v iných krajinách. S nástupom tzv. otvorenej diplomacie a otvorenej politiky vôbec po skončení I. svetovej vojny sa zdalo, že termín sivá eminencia upadol do zabudnutia. Súčasnosť však napovedá opak. Sivé eminencie nie sú len v domácej politike, ale prenikli aj do globálnych sfér, rozhodujú aj dnes o chode najnovších dejín, či stoja v pozadí nových konfliktov a mocenských zápasov. Na príklade **Paula Wolfowitza** možno poukázať, kto vlastne sú, odkiaľ prichádzajú a aké myšlienky prinášajú do súčasnej medzinárodnej politiky.

Mnohí z nás si v posledných rokoch kladú zásadnú otázku – musela situácia v súvislosti s Irakom eskalovať až do stavu, v ktorom sa nachádza? Zároveň sa vynára otázka, či existovala v deň prijatia rezolúcie BR OSN č. 1441 reálna šanca na to, aby svet nemusel byť svedkom tohto konfliktu? Snahou nasledujúceho príspevku je priblížiť pohľad na tieto udalosti iným spôsobom, ktorý je málo reflektovaný, ale v záujme snahy o objektívne nazeranie na dianie vo svete potrebný. Takmer žiadne rozhodnutie, rezultujúce do súčasnej situácie sa nerodí vo vákuu a ani zďaleka nie náhodne. Stoja za ním „len ľudia“, s vlastnou minulosťou, záujmami, psychologickým profilom a názorovou vyhranenosťou, formovanou

* PhDr. Rastislav Kazanský pôsobí na Ústave pre vedu a výskum Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

množstvom faktorov. Preto je potrebné zodpovedať kardinálnu otázku: Akí sú ľudia, ktorí stoja za uvedenými rozhodnutiami? Jedným z nich je aj **P. Wolfowitz**.

NEOKONZERVATÍVNA STRATÉGIA OVPLYVŇOVANIA

Realita vypuknutia vojny v Iraku a angažovanosť USA je výsledkom úzkeho prepojenia medzi členmi administratívy prezidenta **G. W. Busha** a zbrojárskym a ropným sektorom ekonomiky. Zjavná je ešte užšia spojitosť tých istých osôb s extrémne konzervatívnymi *think - tankami*, ktoré sú a boli najvokálnejšími advokátmi vojnového riešenia krízy. Inštitút *World Policy Institute* vo svojej správe *About Face*² z mája roku 2002 identifikoval prítomnosť 32 bývalých vysokých výkonných predstaviteľov, akcionárov či konzultantov popredných zbrojárskych firiem (spolu s 21 osobami, o ktorých platí to isté v ropnom priemysle)³. Spomedzi osôb so silným vplyvom v zbrojárskom sektore je možné spomenúť manželku viceprezidenta **D. Cheneyho**, **L. V. Cheneyovú**, ktorá v rokoch 1994 – 2001 pracovala ako členka predstavenstva firmy *Lockheed Martin*, zástupcu poradcu pre národnú bezpečnosť **S. Hadleya**, dlhoročného pracovníka washingtonskej právnickej firmy *Shea and Gardner*, ktorá zastupovala firmu *Lockheed Martin*, zástupcu generálneho prokurátora **L. Thompsona**, ktorý ešte ako partner atlantskej právnickej firmy *King and Spalding* – mal za hlavného klienta tú istú firmu (mimočodom, druhého najväčšieho zbrojárskeho recipienta vládnych objednávok v rokoch 1998 – 2001). O mužov a ženy s omnoho priamejšími kontaktmi tiež nie je prílišná núdza – asistent ministra zahraničných vecí pre Latinskú Ameriku **O. Reich** pracoval pre *Lockheed Martin* ako člen tímu lobistov presadzujúcich zrušenie zákazu predaja *high-tech* zbraní do Latinskej Ameriky. Dvaja z najvyšších predstaviteľov vtedajšieho Ministerstva dopravy – **N. Minea** a **M. Jackson** boli viceprezidentmi uvedenej firmy predtým, než si ich **G. Bush** vybral za členov svojej administratívy. K uvedeným je možno zaradiť i asistenta ministra obrany pre vzdušné sily a riaditeľa *National Reconnaissance Office*⁴ **P. B. Teetsa** – bývalého hlavného predstaviteľa divízie operácií *Lockheed Martin*, či **E. Becknera** – súčasného zástupcu správcu obranných programov na oddelení Národnej nukleárnej bezpečnosti Ministerstva energetiky, ktoré

² <http://www.worldpolicy.org/>

³ www.newamericancentury.org

⁴ <http://www.nro.gov/teetsbio.html>

riadi aj údržbu, vývoj a produkciu nukleárných zbraní. Ďalej sem patrí **James G. Roche** – zamestnanec prvej z uvedených spoločností od r. 1984, jej bývalý viceprezident a prezident divízie elektrických senzorov a systémov spoločnosti – minister pre vzdušné sily. **Nelson F. Gibbs**, ktorý v rokoch 1991 – 1999 pracoval ako pracovník interného auditu spoločnosti NG, v zastával post asistenta ministra vzdušných síl pre logistiku a vojenské objekty. Zástupca ministra obrany a pôvodný dekan a profesor na *Paul H. Nitze School of Advanced International Studies (SAIS)* na *John Hopkins University* **Paul Wolfowitz** pracoval ako konzultant rovnakej spoločnosti.⁵ Z ďalších členov administratívy, ktorí pôsobili ako platení poradcovia či konzultanti spoločnosti NG, je možné spomenúť riaditeľa NASA **Seana O'Keefeho**, či zástupcu hlavného kontrolóra Pentagónu **Dova Zakheima**. Právnická firma zástupcu ministra obrany pre obrannú politiku **Douglasa Feitha** – Feith a Zell zastupovala spoločnosti NG a *Loral Space*.

Prelomom bol rok 1997, kedy sa v USA utvoril ultrapravicový „*think-tank*“ (niečo ako „mozgový koncern“) s názvom *Project for the New American Century (PNAC)*⁶, skladajúci sa zo zarytých advokátov Studenej vojny a jastrabov spravodajských služieb snažiacich sa o realizáciu novej doktríny globálnej americkej nadvlády za akúkoľvek cenu. Členmi tohto mozgového trustu boli mimo iného **Jeb Bush**, **Dick Cheney**, **I. Lewis Libby**, **Paul Wolfowitz**, **Donald Rumsfeld**, **Dan Quayle** či jeden z najdôležitejších poradcov pre národnú bezpečnosť súčasného amerického prezidenta **William Kristol**, a spolu s nimi ďalší vplyvní členovia prezidentovej administratívy. Do ultrapravicového kotla „neustranných nepolitických“ organizácií neo-reaganovského razenia, ktoré dovtedy stelesňovali organizácie obhajujúce radikálne zvýšenie vojenských výdavkov ako boli Centrum pre bezpečnostnú politiku, *Empower America*, Americká konzervatívna únia, Nadácia *SAFE* či *AVOT (Americans for Victory over Terrorism)*, pribudla nová, extrémne radikálna skupina ľudí. Centrum pre bezpečnostnú politiku, ktoré je suverénne najvplyvnejšou organizáciou z uvedených a slúži ako nervové centrum zbrojárskej lobby. Počas svojej existencie mala vo svojich radoch (t.j. ako členov Poradného orgánu)

⁵ http://www.johnshopkins.edu/divisions/int_studies/

⁶ Medzi ciele organizácie si okrem iných zakladatelia stanovili tieto skutočnosti: „je potrebné zvýšiť výdavky na obranu, je potrebné upevňovať naše vzťahy s demokratickými spojencami a čeliť režimom nepriateľským našim hodnotám a záujmom, musíme podporovať ekonomickú a politickú slobodu zahraničím a musíme akceptovať zodpovednosť za jedinečnú úlohu USA v ochrane medzinárodného poriadku, priateľského našej bezpečnosti, prosperite a princípom.“, pozn. autora.

minimálne 8 zástupcov zbrojoviek ako sú Boeing (dlhodobý najväčší recipient zbrojárskeho kontraktu v USA), Lockheed Martin či TRW. Z uvedených je vhodné spomenúť napr. osobu **Dr. Charlesa Kuppermana**, viceprezidenta Lockheed Martin pre strategické strely a vesmír a dlhoročného člena predstavenstva Centra, či **Donalda Rumsfelda**, držiteľa prestížnej ceny „Strážca plameňa“ (*The Keeper of the Flame*) z roku 1998 a dlhoročného finančného prispievateľa Centra.⁷ Podstatný počet zo signatárov dokumentov uvedených v predošlom texte fungovalo v administratíve Bieleho domu – ide o **D. Cheneyho**, **J. Boltona** (zástupca ministra obrany pre armádu), o **W. Kristola**, **P. Rodmana** (vedúci oddelenie globálnej bezpečnosti Ministerstva obrany USA), **R. Perleho** (predseda poradného orgánu Ministerstva obrany USA) a ďalší. Prelomovým dátumom činnosti tejto skupiny ľudí bol 11. september 2001. Výsledkom ich pôsobenia bolo okrem iného: zrušenie Zmluvy o ABM a snaha o vybudovanie systému NMD, americká vojenská prítomnosť v ruskom „near-abroad“ (blízke zahraničie, napr. Tadžikistan, Uzbekistan či Gruzínsko), absolútne odmietavý postoj USA k Medzinárodnému súdному tribunálu zriadenému Rímskym štatútom na potlačanie zločinov proti ľudskosti a destabilizovanie jeho autority a zmysle (uzavretie 29 bilaterálnych zmlúv s jeho pôvodnými signatármi o poskytnutí beztrestnosti občanom USA v prípade vznesenia obvinenia týmto tribunálom), rastúca ignorancia (vôbec nie dokonalého) medzinárodného „poriadku“ prejavujúca sa napríklad v porušovaní základných ľudských práv (viď. napr. organizáciami Amnesty International či Human Rights Watch vehementne odsúdené mimosúdne eliminácie údajných teroristov v Jemene).

POKUS O ANALÝZU SIVEJ EMINENCIE

Nás však zaujíma osobnosť človeka politicky angažovaného v celej škále aktivít. Pri skúmaní osobnosti sivej eminencie môžeme vychádzať z analýzy osobnosti politika, nakoľko oblasť ich pôsobenia je totožná, s tým rozdielom, že sivá eminencia je len vzácnou všeobecne poznanou osobou – na rozdiel od politika. Politickou osobnosťou pre politológiu je jedinec, nositeľ vynikajúcich kvalít v istom odbore, ale aj jedinec zastávajúci významnú verejnú funkciu. Predmetom

⁷ www.newamericancentury.org

skúmania sa tak stávajú jeho potreby miery angažovanosti, motívy konania, či formovanie politických ideí, ktoré potom realizuje praktická politika.⁸

Politická psychológia⁹ je mladou multidisciplinárnou vedou, ktorá na človeka – osobnosť politika nazerá z rôznych aspektov. Psychologickou stránkou človeka sa vo svojich dielach zaoberalo množstvo autorov ako **Freud**, **Adler**, **Lorenz**, **Jung**, **Winter**, **Marx** a iní. V našej štúdii sa zameriame iba na isté rámcové východiská, ktoré nám pomôžu charakterizovať osobu sivej eminencie dneška – **Paula Wolfowitzu**.

Pri hodnotení osoby sivej eminencie je potrebné snažiť sa pochopiť systém jeho duševnej činnosti, zákonitosti správania a konania, aj skutočnosť, čo motivuje jeho skutky a činy. To všetko sa prejavuje navonok v styku s inými ľuďmi (aj politikmi) a vo smerovaní k stanoveným cieľom. Osobnosť sivej eminencie tak tvoria aj vzorce myslenia, emócií a správania, ktoré definujú osobnostný štýl jednotlivca a ovplyvňujú jeho interakcie s prostredím.¹⁰ Táto „spoločenská jednota človeka sa utvára a prejavuje v spoločenských vzťahoch“¹¹. Dostávame sa tak aj k stránke, ktorá tiež determinuje osobnosť sivej eminencie a tou je biologická podstata človeka a s ňou spojené determinanty správania (etológia).¹² S touto témou úzko súvisí aj základná charakteristika sivej eminencie – túžba po moci. Čo je východiskom školy politického realizmu – politickej teórie súčasnosti. Jeden z jej predstaviteľov **H. J. Morgenthau** tvrdil, že túžba po moci nie je náhodnosťou dejín, je to všadeprítomný fakt, ktorý je veľmi podstatný pre ľudskú existenciu.¹³ Túžba po moci bude uspokojená iba vtedy, keď už nikto nebude nad ním, alebo vedľa neho, t.j. keď sa dostane do postavenia boha.¹⁴ Pri skúmaní osobnosti sivej eminencie nás bude zaujímať najmä otázka jeho politických postojov, dispozícií pre konanie, ktoré síce

⁸ Tu vidíme zásadný rozdiel v charakteristike politika a sivej eminencie. Politik je aj realizátorom ideí a motívov, sivá eminencia to uskutočňuje len výnimočne, pozn. autora.

⁹ REJČÍ, O.: *Politická psychologie*. Praha: Ekopress, 2004.

¹⁰ ATKINSONOVÁ, R. L. a kol.: *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995, s. 504 a 538.

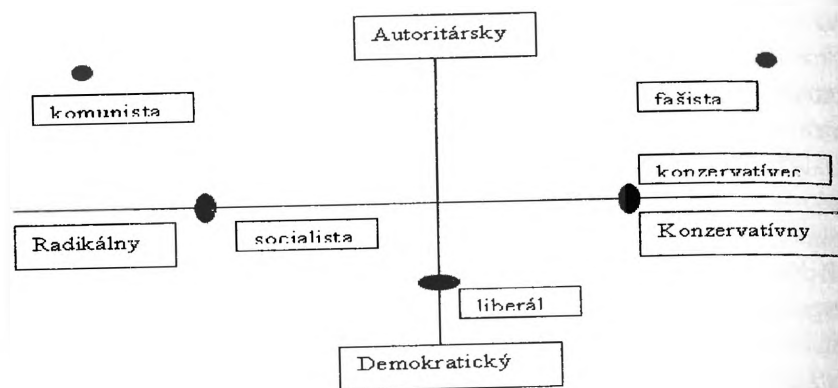
¹¹ REJČÍ, O.: *Politická psychologie*. Praha: Ekopress, 2004, s. 52.

¹² LORENZ, K.: *Takzvané zlo*. Praha: Mladá fronta, 1992, s. 44-45., STEVENSON, L.: *Conceptions of Human Nature*. In: *Encyclopedia of Government and Politics*. Vol. 2. London and New York: Routledge, 1992, s. 113.

¹³ MORGENTHAU, H. J.: *Politics in Twentieth Century*. Vol. 1: Decline of Democratic Politics. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1969, s. 311-312.

¹⁴ MORGENTHAU, H. J.: *Scientific Man Versus Power Politics*. Chicago and London: Phoenix Books, 1965, s. 193.

podľa H. J. Eysencka nemôžeme priamo pozorovať, ale môžeme ich dedukovať z iných udalostí, ktoré sú priamo pozorovateľné.¹⁵ H. J. Eysenck venoval svoju pozornosť najmä konzervatívnym (čo je aj prípad Wolfowitz) a radikálnym ideológiám. Konzervatizmus je spojený s kladným postojom k termínom ako je vlastenectvo, trest smrti, cirkev, tvrdé tresty pre kriminálnikov, viera v nevyhnutnosť vojny a viera v Boha.¹⁶ Pre charakteristiku politickej osobnosti však nepostačuje rozdelenie v jednej dimenzii na konzervatívcov a radikálov. Je potrebné vnímať aj druhú dimenziu – na jednej strane autoritárstvo a na druhej demokratické princípy. Toto vyjadrenie ukazuje nasledovná schéma politickej orientácie podľa H. Eysencka:¹⁷

Paul Wolfowitz je ale mimoriadne kontroverznou osobnosťou – nielen vo Washingtone. A to výber novej pozície preňho značne sťažilo. Paul Wolfowitz je jedným z najprominentnejších neokonzervatívcov v Bushovej administratíve. Bol to vraj on, kto najskôr a najdôraznejšie presadzoval inváziu do Iraku. Bol architektom irackej vojny a rozhodným advokátom myšlienky, že riešenie irackého problému je začiatkom cesty k zmene na celom Blízkom východe. Ale bol to zároveň on, kto sa dostal pod paľbu kritiky za to, že podcenil problémy s tým spojené a nezaistil, aby sa na to USA a ich spojenci lepšie pripravili.

¹⁵ EYSENCK, H. J.: The Psychology of Politics. London: Routledge and Kegan Paul, 1968, s. 9 a 13.

¹⁶ KREJČÍ, O.: Politická psychologie. Praha: Ekopress, 2004, s. 70

¹⁷ schéma podľa KREJČÍ, O.: Politická psychologie. Praha: Ekopress, 2004, s. 72

Niet však pochybnosti o tom, že Paul Wolfowitz je v politike veľkou „sivou eminenciou“. Možno nemá veľké skúsenosti na medzinárodnej scéne, ale pôsobil v Pentagone, aj na Ministerstve zahraničných vecí a bol – podľa mnohých mimoriadne aktívnym veľvyslancom Spojených štátov v Indonézii. Ťažko v tejto chvíli predpovedať, ako sa jeho nominácia na post prezidenta Svetovej banky vyvinie. Niektoré iné krajiny môžu proti nemu namietajú práve preto, že jeho nemo je spojené s vojnou v Iraku. Európske krajiny, ktoré boli proti vojne v Iraku – napríklad Nemecko alebo Francúzsko – pravdepodobne nebudú nadšené Wolfowitzovou nomináciou. Európania by sa mohli pokúsiť americký výber vetovať s pomocou spojencov z rozvojových krajín podľa precedensu z minulých rokovaní o šéfovi Medzinárodného menového fondu. Jeho prípadný odchod však bude rozhodne znamenať veľkú zmenu pre americký Pentagon a charakter Bushovej administratívy. Civilné vedenie rezortu obrany predtým pôsobilo ako zábezpeka kontinuity.¹⁸

FILIZOFIA P. WOLFOWITZA

Wolfowitz, bol študentom kontroverzného politického filozofa nemecko-židovského pôvodu Lea Straussa, ktorý prišiel do USA v roku 1938. Učil na mnohých univerzitách, vrátane tých, ktoré navštevoval Wolfowitz napríklad na Univerzite v Chicagu. Straussova myšlienka skrytého významu „alarmuje človeka k možnosti, že politický život môže byť úzko spojený s podvodom. Navrhuje, že podvod je normou v politickom živote...“¹⁹ Strauss nielenže mal slabosť voči používaniu podvodu v politike, považoval to dokonca za nevyhnutnosť. Kým demonštroval hlboký rešpekt pre americkú demokraciu, veril, že spoločnosti by mali byť hierarchicky rozdelené medzi elitu, ktorá vedie masy a masy, ktoré ju nasledujú. Na rozdiel od Platóna sa však menej zaujímal o morálny charakter vodcov. Strauss veril, že tí, ktorí sú určení vládnuť sú tí, ktorí si uvedomujú, že morálka neexistuje a existuje len jedno prirodzené právo – právo nadradeného vládnuť podradenému. Podľa Straussa „Ludom by malo byť povedané len to, čo potrebujú. Nič viac. Len elita je schopná absorbovať absenciu morálnej pravdy, masy to nedokážu“....²⁰ Straussov názor na zahraničnú politiku

¹⁸ Teraz sa zdá, že aj druhý, aj tretí najvyššie postavený muž v pentagonskej hierarchii – to je ďalší konzervatívec Douglas Feith – by mohli čoskoro zmeniť pôsobisko, pozn. autora.

¹⁹ podľa <http://www.straussian.net/>

²⁰ podľa <http://www.straussian.net/>

bol jasne machiavellistický. **Strauss** si myslel, že politika môže byť stabilná jedine vtedy, ak je zjednotená voči vonkajšej hrozbe. Na základe **Machiavelliho** učenia tvrdil, že ak takáto hrozba neexistuje, musí sa vyrobiť. Ustavičná vojna nie ustavičný mier je to v čo veril. **Shadia Drury**, autorka knihy *Leo Strauss and the American Right* z roku 1999 tvrdí, že podľa **Straussa** „Neustále podvádžanie občanov tými, ktorí vládnu je nevyhnutné, pretože potrebujú byť vedení a je nutné povedať im čo je pre nich dobré.“²¹ Myšlienku je ľahko možno preložiť do slov „agresívna, útočná zahraničná politika“ – typ, ktorý propagovali neokonzervatívci ako PNAC a AEI a samozrejme **Wolfowitz** a ostatní vládni „jastrabi“, volajúci po svetovom poriadku, v ktorom by dominovala vojenská moc Spojených štátov. **Wolfowitz** – jeho náhľady definujú úplný odklon od filozofie americkej zahraničnej politiky, ktorá existovala pred 11. septembrom. Verí, že násilie v mene šírenie demokracie je osudom Ameriky. Stal sa filozofickým obhajcom americkej okupácie Iraku.²²

KARIÉRA P. WOLFOVITZA

Paul Wolfowitz strávil viac než 30 rokov ako štátny úradník a pedagóg, z toho viac ako 24 rokov v štátnej službe pod šiestimi prezidentmi. V marci 2001 sa začalo jeho najznámejšie obdobie keď sa stal celkovo 28. štátnym tajomníkom ministra obrany USA (*Deputy Secretary of Defense*). V Pentagone to v praxi znamená post č. 2 v mocenskej aj rozhodovacej hierarchii. **Wolfowitz** riadil každodenné operácie a podporoval činnosť ministra **Donalda Rumsfelda** v jeho úsilí reformovať ozbrojené sily tak, aby sa dokázali vyrovnat' s dôsledkami zmien v 21. storočí.

Od doby útokov 11. septembra 2001, **Wolfowitz** spoluvytváral koncepciu vojny proti terorizmu, vrátane vojenských operácií v Afganistane a v Iraku. On taktiež zohral významnú úlohu vo vystúpeniach pred verejnosťou a najmä obhajobou zámerov USA, predovšetkým sa však pričínal o získanie spojencov v boji proti

²¹ http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/EE09Ak01.html

²² „Proces, ktorým by toto malo byť dosiahnuté je násilný, je to totálna vojna. Totálna vojna nielenže zničí nepriateľské vojenské sily, ale pôsobí v nepriateľskej spoločnosti to, aby bola ochotná akceptovať zmenu kultúrnych trendov.“ „Záchrana životov civilistov nemôže byť v tejto vojne prioritou... Účel totálnej vojny je permanentné vnútenie svojej vôle iným národom.“ http://www.torontostar.com/NASApp/cs/ContentServer?pagename=thestar%2FLayout%2FArticle_Type1&c=Article&cid=1052251641396&callPageid=968256290204&col

terorizmu. Zároveň dokázal získať na svoju stranu časť umiernených moslimov, ktorí chceli so Spojenými štátmi spolupracovať.

Wolfowitzove názory sa však formovali už počas pôsobenia prezidenta **Bagana**. **Wolfowitz** pôsobil tri roky ako americký veľvyslanec v Indonézii – vo svojej najľudnatejšej krajine na svete a najväčšej v moslimskom svete. Počas jeho pôsobenia sa angažoval najmä v pozícii poradcu pre politické reformy a k vyjednávaniu ohľadne zachovania amerických autorských práv. Pod jeho vedením bola táto ambasáda v Jakarte hodnotená ako jedna z najlepších misií USA v zahraničí. Predtým než bol **Wolfowitz** vyslaný do Indonézie, pracoval dva roky ako vedúci Politickej plánovacej kancelárie (*State Department's Policy Planning Office*) a tri roky ako poradca ministra zahraničných vecí pre oblasť Východnej Ázie (*Assistant Secretary of State for East Asian and Pacific Affairs*) pričom vyjednával s politickými vodcami viac než 20 krajín oblasti. **Wolfowitz** okrem iného výrazne pomohol k otepleniu vzájomných vzťahov s Čínou a k zintenzívneniu vzťahov s Japonskom a Južnou Kóreou. Zároveň zohral kľúčovú úlohu v pokojnom prechode k demokracii na Filipinách a položil aj základy pre demokratizačné zmeny v Južnej Kórei. Počas jeho prvého pôsobenia v Pentagone pracoval **Wolfowitz** ako zástupca tajomníka ministra obrany pre oblastné programy (*Deputy Assistant Secretary of Defense for Regional Programs*) v rokoch 1977-1980. **Wolfowitz** vedol prvý významnejší odhad amerických strategických záujmov v Perzskom zálive, táto štúdia sa neskôr ukázala ako rozhodujúca pre ďalšiu politiku USA v oblasti. Bol to práve on kto naplánoval umiestnenie ťažkých pechotných zbraní a munície v oblasti Perzského zálivu. Toto sa stalo kostrou pre začiatok americkej ofenzívy o 12 rokov neskôr počas operácie Púštny štít.

Wolfowitzovo pôsobenie mimo vládnych štruktúr je spojené najmä s jeho pôsobením v univerzitnom prostredí. V rokoch 1994-2001 pôsobil ako dekan a profesor medzinárodných vzťahov na Paul H. Nitze School of Advanced International Studies (SAIS) na John Hopkins University. Počas pôsobenia **Wolfowitz** prispieval do diskusie o otázkach národnej bezpečnosti, okrem iného bol ocenený za svoju politickú koncepciu odvrátenia hrozby balistického útoku na USA a pôsobil aj ako člen komisie ktorá hodnotila stav a pripravenosť amerického spravodajstva. Ešte skôr rokoch 1970 až 1973 **Wolfowitz** učil politické vedy na Yale University. V roku 1993 bol menovaný profesorom štátnej bezpečnostnej

stratégie na National War College. **Paul Wolfowitz** napísal mnoho štúdií z oblasti národnej bezpečnostnej stratégie a zahraničnej politiky.

Bol však aj členom rady editorov časopisu *Foreign Affairs and National Interest*.²³

SVETOVÁ BANKA – VRCHOL KARIÉRY?

Svetová banka bola založená 45 krajinami vrátane bývalého Československa na medzinárodnej konferencii, ktorá sa konala v júli 1944 v Bretton-Woods, New Hampshire, USA. Svoju oficiálnu činnosť začala 27. decembra 1945, keď 29 krajín podpísalo Články dohody. Členstvo v Svetovej banke je podmienené členstvom v Medzinárodnom menovom fonde (MMF). V čase založenia Svetovej banky patrili do nej dve inštitúcie, a to Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj a Medzinárodné združenie pre rozvoj. Postupne s ďalšími aktivitami sa Svetová banka rozšírila o ďalšie tri inštitúcie (Medzinárodná finančná korporácia, Mnohostranná agentúra pre investičné záruky a Medzinárodné centrum pre riešenie investičných sporov), čím vzniklo zoskupenie nazývané Skupina Svetovej banky (*The World Bank Group*). Prezidentom skupiny je tradične zástupca krajiny s najväčším počtom akcií – USA. Od júna 2005 je ním **P. Wolfowitz**, pred ním funkciu od roku 1995 zastával **James D. Wolfensohn**. Sídlo skupiny je vo Washingtone, D.C., USA. Prezidentom Svetovej banky sa stáva človek, ktorý je známy predovšetkým ako silný zástanca vojny v Iraku. Paul Wolfowitz je pre mnohých skutočne symbolom pohrdania medzinárodnými inštitúciami, čo je jeden z dôvodov, prečo jeho vymenovanie vyvolalo vlnu odporu. Pôvodnou úlohou banky bolo skutočne požičiavať prostriedky rozvojovým krajinám a umožniť im tak rozvoj a rast. Jej fungovanie sa však napokon vyvinulo inak. Svetová banka je okrem nedostatočnej transparentnosti ostro kritizovaná za to, že peniaze chudobným krajinám síce požičia, ale až príliš často sú určené na projekty, ktoré život ich obyvateľov ešte zhoršia. Okrem toho, pôžičky sú podmienené tvrdými podmienkami, ktoré podľa kritikov banky často rozleptávajú sociálnu sieť a vedú k deštrukcii životného prostredia. Kľúčovými úlohami Svetovej banky sú odstránenie chudoby a zmiernenie klimatických zmien. Aký vplyv na toto úsilie bude mať zvolenie **P. Wolfowitz**a nie je ťažké uhádnuť. Mimovládne organizácie, ale aj mnohí politici upozorňujú, že nominácia **P. Wolfowitz**a je predovšetkým výsledkom

²³ <http://www.foreignaffairs.org>

netransparentného a nedemokratického výberového procesu. Ak sa nezmení, hrozi, že sa podobne zlé nominácie zopakujú aj v budúcnosti. V súčasnosti je proces výberu založený na „gentlemansekej dohode“, podľa ktorej USA nominujú prezidenta Svetovej banky, kým EÚ „pripadne“ post šéfa Medzinárodného menového fondu. Organizácie, ktoré sa zaoberajú rozvojovou pomocou, volajú po tom, aby boli pri výbere kandidáta zohľadňované jeho schopnosti a nie politické názory na Biely dom. Podľa väčšiny pozorovateľov rozhodnutie **G. W. Bush**a, nominovať symbol bezohľadnosti na post prezidenta Svetovej banky v konečnom dôsledku ešte ďalej zosilí kritiku tejto inštitúcie.²⁴

ZÁVER

Pokusom tohto príspevku bolo ilustrovať jednu zo sivých eminencií supervelmoci akou sú Spojené štáty americké. Nezodpovedanou a diskusiu vyvolávajúcou otázkou je konštatovanie, prečo sa sivé eminencie v politike stále vyskytujú a prečo len zriedka vystúpia do popredia politického zápasu. Pri úvahách na túto tému môžeme vychádzať z minulosti. Ako sme spomínali prvé sivé eminencie politiky boli kardináli. Prekážkou pre ich vstup do politiky bola ich cirkevná dráha, kariéra a snaha nevstupovať na „svetskú pôdu“. Paradoxne však u nich víťazili národné a štátne záujmy nad záujmami cirkvi.²⁵ Boli neochvejne oddaní záujmom štátu ktorý reprezentovali, pričom neváhali presadzovať tieto záujmy nad záujmy vládnucej elity a štátnych predstaviteľov. Je pritom možné konštatovať, že cirkevná dráha a cirkev v pozadí do istej miery formovala aj ďalších nasledovníkov – sivé eminencie. Spoločnou bázou pre ich pôsobenie mohlo byť v tom čase najkvalitnejšie vzdelanie, ktoré poskytovala práve cirkev. Postupná sekularizácia štátov však spolu s rastúcou ekonomikou do popredia posúvala čisto utilitaristické záujmy, úzko prepojené so záujmami ekonomickými. Aj v dnešných dňoch sa vytvára úzky vzťah medzi tým, čo nazývame lobbying a sivými eminenciami. Nevyhnutným pre spojenie však nie je len spoločný politický či ekonomický záujem, ale aj ideológia či politická doktrína. Isté vysvetlenie ponúka aj politická psychológia **Bachtina**: „človek vzdelaný v odboroch filozofie

²⁴ ČERNUŠÁKOVÁ, B: Zvolenie Wolfowitza ešte viac zosilí kritiku Svetovej banky. In: Domino Fórum, 13. 04. 2005

²⁵ Richelieu dokázal aj uzatvoriť paradoxné spojenectvo s moslimami – Osmanskou ríšou, proti európskym, ale kresťanským protivníkom, pozn. autora.

a psychológie môže v politike fungovať ako katalyzátor aj iniciátor rozhodnutí oficiálnych politikov. Reflektuje totiž skúsenosť, ktorá má racionálne jadro excerpované z doterajšej ľudskej skúsenosti a zo všeobecne platných princípov, medzi ktoré však patria aj tie označované za iracionálne, akými sú vôľa, egoizmus, boj o moc, boj o prežitie a iné, ktoré v politike pôsobia latentne, ale trvalo.²⁶ Spojenie týchto spomínaných faktorov reprezentuje aj P. Wolfowitz ako predstaviteľ konzervatívneho kridla americkej politiky a sívá eminencia zahraničnej politiky G.W. Busha.

Litratúra:

- ATKINSONOVÁ, R.L. a kol: Psychologie. Praha: Victoria Publishing, 1995
 LORENZ, K.: Takzvané zlo. Praha: Mladá fronta, 1992
 MARIÁS, J. History of Psychology. Dover Publications, Inc. N.Y. 1966
 ČERNUŠÁKOVÁ, B.: Zvolenie Wolfowitza ešte viac zosťrí kritiku Svetovej banky. In: Domino Fórum, 13. 04. 2005
 KREJČÍ, O.: Politická psychologie. Praha: Ekopress, 2004
 MORGENTHAU, H. J.: Politics in Twentieth Century. Vol. 1: Decline of Democratic Politics. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1969
 MORGENTHAU, H. J.: Scientific Man Versus Power Politics. Chicago and London: Phoenix Books, 1965
 EYSENCK, H. J.: The Psychology of Politics. London: Routledge and Kegan Paul, 1968

²⁶ BACHTIN, I. A.: In: MARIÁS, J. History of Psychology. Dover Publications, Inc. N.Y. 1966, s. 457

CLUSTERS AND THEIR PROMOTION TOOLS (A CASE STUDY OF THE CZECH REPUBLIC)¹

JOSEF ABRHÁM*

INTRODUCTION

Clusters have become an issue of high actuality, both in the Czech Republic and in other European countries. The importance of clusters in the field of competitiveness shows itself more and more clearly in context of the deepening of the process of globalization of the world economy. Despite the uniting effect of globalization there are significant differences between countries in the terms of specialization, competitiveness and industrial dynamism. Competitive branches and industrial clusters can keep their successful position contrary to efforts of other subjects to imitate their activities. The origin of sustainable competitive advantages can be seen predominantly in the combination of internal and external resources that are available in national or regional entrepreneurial environment. The sources, including human resources, capital and physical assets are insufficient. The essential assumption of the competitive environment is its dynamics. Sources and abilities must lead to perpetual perfection in mutually the boosting process. Just the clusters influence in a positive direction the dynamics of sources and mutual cooperation of the participants in the economic system (firms, universities, research institutions etc.) while keeping healthy competitive environment.

The goal of this paper is to clarify the importance of clusters in the current economy and in the example of the Czech Republic to analyze possible tools and policies supporting the development of clusters. Particular examples of some well-working clusters in the Czech Republic will be also illustrated.

1. CLUSTERS IN THE CONTEXT OF NEW ECONOMIC GEOGRAPHY

Original classical theories of international trade as well as neoclassical theories of production factors are not able to fully explain the current economic

Ing. Josef Abrahám, Ph.D. pôsobí na Katedre svetovej ekonomiky na Fakulte medzinárodných vzťahov Vysoké školy ekonomickej v Prahe.

¹This paper was elaborated within the framework of the Grant Project of the Czech Grant Agency nr. 402/08/P219.